

ΘΕΜΑ: **ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΩΝ**

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΝΑΝΣΥ ΣΑΚΚΑ

“Τα χρώματα επικοινωνούν με την ψυχή αναταράσσοντάς την αισθησιακά, ξυπνώντας συγκινήσεις, γεννώντας ιδέες που άλλοτε μας ξεκουράζουν και άλλοτε μας διεγείρουν, προκαλώντας είτε τη θλίψη είτε τη χαρά.”

Goethe¹

Σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις, η “ανάγνωση” και κατανόηση του περιβάλλοντος χώρου –είτε φυσικού, είτε τεχνητού- λαμβάνει χώρα μέσω της διαδικασίας προσδιορισμού του τελευταίου με βάση τα οπτικά χαρακτηριστικά του. Πιο συγκεκριμένα, όταν μιλάμε για τα οπτικά στοιχεία ενός χώρου αναφερόμαστε στη **μορφή**, το **σχήμα**, την **υφή** και το **χρώμα** του. Ο ρόλος των τελευταίων είναι πολυσήμαντος, καθώς πέρα από τον προσδιορισμό όγκων και περιγραμμάτων, είναι υπεύθυνα για την ποιότητα και την ιδιαίτερη αίσθηση την οποία δημιουργεί ο κάθε χώρος. Στην προκειμένη περίπτωση, το ενδιαφέρον μας θα εστιαστεί στη σημασία την οποία κατέχουν οι χρωματικές επεμβάσεις στο δομημένο χώρο και μάλιστα σε αυτή των εξωτερικών επιφανειών των κτιρίων. Κατά συνέπεια, τα όποια συμπεράσματα και διαπιστώσεις αφορούν σύνολα χρηστών και όχι αυστηρά μεμονωμένους χρήστες.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η σημασία η οποία προσδίδεται στην έννοια του χρώματος δεν είναι γέννημα των ημερών μας. Μέσα από μία σύντομη ιστορική αναδρομή είναι δυνατό να διαπιστωθεί ότι, οι όποιες μεταβολές στην αξιολόγηση του χρώματος αφορούν στη σημασιοδότηση του και όχι στη σημαντικότητα της ύπαρξής του. Το παραπάνω μπορεί να γίνει σαφέστερο αν αναλογιστούμε ότι

¹ Θεανώ-Φάννυ Τόσκα: “Αρχιτεκτονικό χρώμα”, σελ.97 [Εκδόσεις Αδερφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1989].

ήδη από την εποχή των πρωτόγονων ανθρώπων το χρώμα κατείχε **μυστικιστική σημασία** και μάλιστα εθεωρείτο υπεύθυνο για την επίλυση μιας πληθώρας προβλημάτων. Για παράδειγμα στις πέτρες κόκκινου χρώματος αποδίδονταν θεραπευτικές ιδιότητες. Μεταγενέστερα και συγκεκριμένα κατά την περίοδο των αρχαίων πολιτισμών το χρώμα αποκτά έντονα **συμβολικό χαρακτήρα**. Αξίζει να αναφέρουμε, ότι στην αρχαία Αίγυπτο υπάρχουν παραδείγματα ναών, των οποίων οι οροφές χρωματίζονται μπλε και τα δάπεδα πράσινα, προς χάριν της συμβολικής αναπαράστασης του ουρανού και της εύφορης γης αντίστοιχα. Στην αρχαία Ελλάδα το χρώμα διατηρεί το συμβολικό του χαρακτήρα, παρόλα αυτά οι όποιες χρωματικές επιλογές παρουσιάζονται έντονα συσχετισμένες με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε αρχιτεκτονικής λύσης. Πιο συγκεκριμένα και μέσα στα πλαίσια των λεγόμενων οπτικών διορθώσεων, **ο χειρισμός του χρώματος αποβλέπει στην άρτια πραγμάτωση της αρχιτεκτονικής σύλληψης.**

Σημείο τομής για την ιστορία του χρώματος αποτελεί η περίοδος της Αναγέννησης, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρείται μία διάθεση απόρριψης της απόλυτα συμβολικής του αντιμετώπισης, με παράλληλη στροφή προς μία πιο **ανθρωποκεντρική ερμηνεία** του. Αξίζει στο σημείο αυτό να γίνει αναφορά στις μελέτες του Leonardo Da Vinci, οι οποίες αφορούσαν τη **συμπεριφορά του χρώματος ανάλογα με τις συνθήκες φωτισμού και τις διαφορετικές αποστάσεις όρασης του αντικειμένου.** Τελικά, μέσα από όλες αυτές τις μακροχρόνιες ζυμώσεις φτάνουμε στην άποψη, η οποία διατυπώνεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του '70 και η οποία αντιμετωπίζει το χρώμα ως **αντιληπτική εμπειρία.**

ΧΡΩΜΑ ΚΑΙ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Μέσα από τη σύντομη αυτή ιστορική αναδρομή αποκαλύπτεται η έντονη σχέση, η οποία συνδέει τα ανθρώπινα όντα με την έννοια του χρώματος και η οποία μάλιστα είναι δυνατό να τεκμηριωθεί, μόνο και μόνο εάν λάβουμε υπόψη την αδιάκοπη ενασχόληση των τελευταίων με το εν λόγω ζήτημα. Από την άλλη μεριά, η αδιαμφισβήτητη σημαντικότητα του χρώματος για τους ζωντανούς οργανισμούς είναι δυνατό να ανιχνευθεί στο ρόλο που το τελευταίο παίζει, όσον αφορά στις διάφορες φυσικές λειτουργίες. Για

παράδειγμα, το χρώμα των λουλουδιών είναι αυτό που επικουρεί στη διαδικασία γονιμοποίησής τους, καθώς αποτελεί πόλο έλξης για τους συμμετέχοντες οργανισμούς στην εν λόγω διαδικασία.

Στο σημείο αυτό ερχόμαστε να διερευνήσουμε και να αξιολογήσουμε τη σημασία την οποία κατέχει το χρώμα, όταν το τελευταίο εντάσσεται στο δομημένο χώρο, υπό το πρίσμα πάντα των δημιουργούμενων αλληλεπιδράσεων μεταξύ χρήστη-περιβάλλοντος. Καταρχήν, οφείλουμε να οριοθετήσουμε –όσο το τελευταίο καθίσταται εφικτό- τη σχέση φυσικού-δομημένου περιβάλλοντος. Το τεχνητό περιβάλλον έρχεται να αντικαταστήσει μέρος του φυσικού και παράλληλα να ενταχθεί στο τελευταίο, δημιουργώντας μία διαλεκτική σχέση, η οποία παρόλα αυτά χαρακτηρίζεται από μία πληθώρα αντιθέσεων. **Ο ρόλος του χρώματος στην πολυσήμαντη σχέση που μόλις περιγράψαμε είναι καθοριστικός, καθώς το τελευταίο δύναται να αμβλύνει ή να οξύνει τις υπάρχουσες αντιθέσεις και να οδηγήσει στη δημιουργία καταστάσεων χαρακτηριζόμενων από μία ευρεία γκάμα ποιοτικών διαφοροποιήσεων –πλήρης ένταξη, συσχετισμός, διαφοροποίηση, πλήρης διάσταση.** Προκειμένου να αποσαφηνιστούν τα προαναφερθέντα μπορούμε να αναφέρουμε το παράδειγμα των παραδοσιακών οικισμών, οι οποίοι παρουσιάζονται υποδειγματικοί όσον αφορά στην αρμονική ένταξή τους στο ευρύτερο φυσικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά μείζονα λόγο στη χρωματική ομοιογένεια των διακεκριμένων χώρων –φυσικού, τεχνητού περιβάλλοντος- η οποία προκύπτει από τη σχεδόν αποκλειστική χρήση τοπικών υλικών για την κατασκευή των κελυφών.

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι **το χρώμα λειτουργεί ως παράγοντας οργάνωσης και διευθέτησης του δομημένου χώρου**, καθώς ο κατάλληλος χειρισμός του τελευταίου είναι δυνατό να αποσαφηνίσει, να ενισχύσει ή ακόμη και να ανατρέψει υπάρχουσες εντυπώσεις, οι οποίες αποτελούν απόρροια της πλαστικής και ρυθμικής οργάνωσης ενός κτίσματος. Το δεδομένο αυτό μας επιτρέπει να συμπεράνουμε, ότι η καλή “συνεργασία” της πλαστικής, ρυθμικής και χρωματικής έκφρασης της εκάστοτε αρχιτεκτονικής σύνθεσης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την αισθητική ποιότητα της τελευταίας.

Πέρα όμως από τη **συμβολή του χρώματος όσον αφορά στην αισθητική ποιότητα του δομημένου χώρου** –γεγονός το οποίο συνεπάγεται την αναβάθμιση της ποιότητας διαβίωσης των χρηστών-, **οφείλουμε να υπογραμμίσουμε την επίδραση την οποία δύναται να έχει η χρωματική ποικιλία του δομημένου χώρου στην ψυχολογία των χρηστών**. Είναι επιστημονικά τεκμηριωμένο, ότι διαφορετικά χρώματα δημιουργούν διαφορετικές συναισθηματικές φορτίσεις στον παρατηρητή –τόσο όσον αφορά στην ποιότητά τους όσο και στην έντασή τους-, όπως επίσης ότι διαφορετικά χρώματα ευνοούν διαφορετικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τη συμβολή των θερμών χρωμάτων στις εξωστρεφείς και κοινωνικού χαρακτήρα δραστηριότητες και την αντίστοιχη των ψυχρών στις διανοητικές. Έχοντας λοιπόν ως δεδομένο την εξάρτηση της ψυχολογίας του χρήστη από τα χρώματα τα οποία τον περιβάλλουν, μένει να διευκρινίσουμε σε ποιο σημείο έγκειται η διαφοροποίηση μεταξύ του αρχιτεκτονικού χρώματος των εσωτερικών χώρων και του αντίστοιχου των εξωτερικών επιφανειών. Το τελευταίο βιώνεται καθημερινά από μία ευρύτερη ομάδα του κοινωνικού συνόλου και όχι από μεμονωμένους χρήστες, οι οποίοι μέσα από είτε συνειδητές, είτε ασυνείδητες διεργασίες διαμορφώνουν μία ομαδική ψυχολογία. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της ομαδικής ψυχολογίας αποτελούν καθοριστικό παράγοντα, όσον αφορά στην ποιότητα των εντός του συνόλου αναπτυσσόμενων σχέσεων.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα ενότητα **θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούμε στο ρόλο του χρώματος ως φορέα κοινωνικοπολιτιστικών αντιλήψεων**. Πιο συγκεκριμένα, οι χρωματικές επεμβάσεις στο δομημένο χώρο είναι δυνατό να αποτελούν είτε απλώς εκφραστές των προτιμήσεων του κοινωνικού συνόλου, οι οποίες υπαγορεύονται από τις αισθητικές αντιλήψεις συγκεκριμένων χρονικών περιόδων, είτε εκφραστές κάποιων ιδεολογικών ρευμάτων. Για παράδειγμα, η εμμονή στη χρήση καθαρών χρωμάτων – κόκκινο, κίτρινο, μπλε- κατά την περίοδο την οποία άκμασε το κίνημα De Stijl, είναι απόρροια της φιλοσοφίας του κινήματος, η οποία απαιτούσε ειλικρίνεια, σαφήνεια, λιτότητα.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΧΡΩΜΑΤΟΣ

Αφού ολοκληρώσαμε κατά το δυνατό την οριοθέτηση του ρόλου των χρωματικών επεμβάσεων στο δομημένο περιβάλλον, οφείλουμε στο σημείο αυτό να προσδιορίσουμε τους παράγοντες εκείνους που καθορίζουν την ποιότητα της σχέσης κτίσματος-χρώματος και κατ' επέκταση διαμορφώνουν τα κριτήρια τα οποία υπαγορεύουν την επιλογή των εκάστοτε χρωματικών επεμβάσεων. Συνοπτικά μπορούμε να αναφέρουμε, **ότι οι παράγοντες για τους οποίους μόλις μιλήσαμε σχετίζονται με την ογκοπλαστική διάρθρωση του κελύφους, τις χρήσεις που το τελευταίο φιλοξενεί, τη χωροθέτησή του, καθώς και με τις ιδιότητες και ιδιαιτερότητες –υπό ορισμένες συνθήκες- τις οποίες τα χρώματα παρουσιάζουν.**

Καταρχήν, κατά τη διαδικασία επιλογής των χρωμάτων που πρόκειται να εφαρμοστούν σε εξωτερικές επιφάνειες κτιρίων, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη οι επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες και ειδικότερα το ποσοστό ηλιοφάνειας που παρατηρείται σε έναν συγκεκριμένο τόπο, καθώς **το αποτέλεσμα της τελικής χρωματικής επιφάνειας είναι άμεσα εξαρτημένο από τον υπάρχοντα φωτισμό.** Το τελευταίο είναι απόρροια της μεταβολής της έντασης του εφαρμοζόμενου χρώματος ανάλογα με την ένταση του φωτός στο οποίο εκτίθεται.

Επιπλέον, **η διαδικασία εφαρμογής ενός χρώματος απαιτεί τον έλεγχο των δημιουργούμενων αλληλεπιδράσεων μεταξύ του εν λόγω χρώματος και αυτών με τα οποία γειτνιάζει,** καθώς οι αλληλεπιδράσεις για τις οποίες γίνεται λόγος είναι ικανές να τροποποιήσουν ριζικά το προσδοκούμενο αποτέλεσμα. Αναλυτικότερα, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιότητες που χαρακτηρίζουν την παράθεση χρωμάτων, όπως για παράδειγμα αυτή σύμφωνα με την οποία ένα χρώμα τείνει να εξομοιωθεί με το γειτονικό του, όταν το τελευταίο είναι συμπληρωματικό του, ή επίσης αυτή της ανακλαστικότητας των γειτονικών χρωμάτων, η οποία συντελεί στη μεταβολή του τόνου ενός χρώματος.

Τέλος, για την αρτιότερη έκφραση των προθέσεων που εμπεριέχονται σε κάθε αρχιτεκτονική σύνθεση, είναι αναγκαίο να μην παραβλέπεται **το ζήτημα του φαινόμενου βάρους ενός χρώματος,** όπως επίσης και της δυνατότητας που φέρει το τελευταίο, **όσον αφορά στη μεταβολή των φαινομένων διαστάσεων ενός χώρου.** Προκειμένου να αποσαφηνιστεί η

έννοια του φαινομένου βάρους, μπορούμε να αναφέρουμε το παράδειγμα του κόκκινου χρώματος, το οποίο σαφώς δημιουργεί την αίσθηση μεγαλύτερου βάρους και σταθερότητας σε αντιπαράθεση με το κίτρινο. Ανάλογες διαφοροποιήσεις παρουσιάζουν τα χρώματα, όσον αφορά **στην αίσθηση θερμότητας που δημιουργούν**, με αντίστοιχες πάντα συνέπειες αναφορικά με την ποιότητα του δομημένου χώρου.

Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΩΜΑΤΟΣ

Πέραν των νοημάτων ή συμβολισμών που δύναται ένας χρωματισμός να φέρει ή του όποιου οπτικού αποτελέσματος να δημιουργεί, συγχρόνως καλείται να ανταποκριθεί σε ορισμένες ιδιαίτερα σημαντικές απαιτήσεις τεχνικού χαρακτήρα. Προκειμένου να επισημάνουμε τον πολύπλευρο ρόλο μίας χρωματικής επέμβασης, μπορούμε να αναφέρουμε το παράδειγμα των λευκών οικιστικών συνόλων των Αιγαιοπελαγίτικων νησιών. Οι οικισμοί αυτοί, αν και πολύχρωμοι σε παλαιότερες εποχές, καθιέρωσαν το λευκό χρώμα του ασβεστώματος, έχοντας ως απώτερο σκοπό την προστασία της βιωσιμότητας των πληθυσμών τους από τη μετάδοση μολυσματικών θανατηφόρων ασθενειών που μεταφέρονταν μέσω των εμπορικών πλοίων. Παρόλο που το πρόβλημα των μολύνσεων εξαλείφθηκε, το αισθητικό αποτέλεσμα του συγκεκριμένου χρωματισμού ήταν τόσο επιτυχές, που μεταφέρθηκε στις μέρες μας ως παράγοντας, ο οποίος χαρακτηρίζει τα εν λόγω σύνολα και είναι άξιος διατήρησης.

Ο βασικός ρόλος του χρώματος μίας επιφάνειας είναι η προστασία της τελευταίας. Οι εξωτερικές επιφάνειες ειδικότερα παρουσιάζουν αυξημένη την ανάγκη προστασίας απέναντι στην φυσική υγρασία του περιβάλλοντος. Έτσι, **ο χρωματισμός των εξωτερικών επιφανειών έρχεται να μειώσει την υδατοπερατότητα των υλικών από τα οποία αυτές αποτελούνται και συνεπώς να αυξήσει το χρόνο καλής λειτουργίας τους, μειώνοντας το ρυθμό αποσάθρωσης που δημιουργεί το νερό.** Ένα χρώμα μπορεί να δρα είτε εμποτιστικά, είτε καλυπτικά. Στην πρώτη περίπτωση, διεισδύει σε βάθος στους πόρους του υλικού μέχρις απόλυτης φραγής τους, με αποτέλεσμα την αδιαβροχοποίηση της επιφάνειας. Τα χρώματα που δρουν καλυπτικά δημιουργούν έναν αδιάβροχο φλοιό,

εμποδίζοντας το νερό να φτάσει στη δομική επιφάνεια. Η επιλογή της κάθε μεθόδου ή ο συνδυασμός και των δύο -η συντήρηση δηλαδή ενός εμποτιστικού με ένα καλυπτικό-, εξαρτάται τόσο από το υλικό και την υφή της επιφάνειας, όσο και από τις συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος στο οποίο αυτή εντάσσεται.

Για να επιτελέσει το χρώμα το έργο το οποίο καλείται, θα πρέπει να παρουσιάζει αντίσταση και σε άλλους περιβαλλοντικούς παράγοντες, οι οποίοι δύνανται να το καταπονούν. Τέτοιοι παράγοντες είναι οι **θερμοκρασίες** που αναπτύσσονται στον εξωτερικό χώρο και οι διακυμάνσεις αυτών, οι **χημικές επιδράσεις** της περιβαλλοντικής μόλυνσης ή της θαλάσσιας αύρας, καθώς και η **ανάπτυξη μικροοργανισμών** επάνω στις δομικές επιφάνειες. Επίσης, **πρέπει να έχει την ανάλογη ελαστικότητα**, ώστε να μπορεί να παρακολουθεί τις πιθανές μετακινήσεις-παραμορφώσεις κάποιων μελών, όπως για παράδειγμα ξύλινων κατασκευών και κουφωμάτων, διατηρώντας την επιφάνειά του αδιάρρηκτη. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, το χρώμα να διατηρείται σε άριστη κατάσταση, γιατί στην αντίθετη περίπτωση μειώνεται ή και αντιστρέφεται η συμβολή του στην καλή κατάσταση ενός δομικού στοιχείου. Αν για παράδειγμα ένα χρώμα έχει αστοχήσει τοπικά, σε μία επιφάνεια που είναι εκτεθειμένη στο νερό, με αποτέλεσμα τη διαβροχή των δομικών υλικών, ο φλοιός που διατηρείται σε καλή κατάσταση επιβραδύνει το ρυθμό με τον οποίο αυτά θα στεγνώσουν, αυξάνοντας τις όποιες όχι επιθυμητές συνέπειες για την κατασκευή. Κατά συνέπεια, οι επιφάνειες οι οποίες χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας, πρέπει να συντηρούνται συστηματικά ώστε να επιτυγχάνεται ο μέγιστος χρόνος ζωής και καλής εμφανίσεώς τους.

Η τεχνολογία των ουσιών με τις οποίες χρωματίζονται οι εξωτερικές επιφάνειες σήμερα έχει να επιδείξει ένα μεγάλο αριθμό από εξειδικευμένα χρώματα, ανάλογα με το υλικό της επιφάνειας που καλούνται να προστατεύσουν και τις συνθήκες του περιβάλλοντος στο οποίο αυτές εντάσσονται. **Η εξειδίκευση αυτή έχει να κάνει τόσο με τη βάση του υλικού**, αν δηλαδή αυτό είναι **ακρυλικό, βυνιλικό, εποξικό, ριπολίνη κλπ**, όσο και με **χημικές προσμίξεις** όπως **σιλικόνη, αντιμυκητιακές ουσίες, τιτάνιο** κλπ. Γενικά, η επιλογή του υλικού, με το οποίο θα καλυφθεί μια εξωτερική επιφάνεια που αναγκαίει χρωματισμού, είναι ιδιαίτερα σημαντική,

τόσο από την άποψη της ανάγκης απόδοσης της βαφής σε σχέση με το κόστος της, όσο και από την άποψη του κόστους ανάλογα με τη συχνότητα ανάγκης συντήρησης. Αναλυτικότερα, ένα υψηλής τεχνολογίας και κόστους υλικό μπορεί να είναι ασύμφορο όταν χρησιμοποιείται σε μια επιφάνεια που λόγω διαφόρων παραγόντων απαιτεί ασυνήθιστα συχνή συντήρηση και αντίστοιχα να είναι η βέλτιστη λύση για μια επιφάνεια που συντηρείται δύσκολα, όπως για παράδειγμα η όψη ενός πολυώροφου κτιρίου. Μια αποδοτική στο χρόνο και λογικού κόστους μέθοδος, είναι ο χρωματισμός με ένα υψηλής τεχνολογίας εμποτιστικό χρώμα -όπου αυτό βέβαια μπορεί να είναι εφικτό- και η συχνή συντήρηση της επιφάνειας με ένα οικονομικότερο καλυπτικό υλικό.

ΛΕΖΑΝΤΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚ.1: Πυροσβεστικός σταθμός των Robert Venturi και John Rauch (New Haven, Connecticut, 1967-74).

ΕΙΚ.2: Μία από τις λεγόμενες “follies” του Bernard Tschumi (Parc de la Villette, Παρίσι, 1982-1990).

ΕΙΚ.3: Λεπτομέρεια όψης κατοικίας σε συγκρότημα οργανωμένης στέγασης των Vastu-Shilpa Foundation και Balkrishna V. Doshi (Indore, Ινδία).

ΕΙΚ.4: “San Cristobal” των Luis Barragan και Andres Casillas (Mexico City, 1967-8).

